

Boško Picula

Politički sustav i politika Republike Hrvatske

<https://doi.org/10.17234/9789533793351.05>

Uvod: 25 godina korjenitih promjena

Republika Hrvatska obilježila je 2017. godine dvadesetpetogodišnjicu svojega međunarodnog priznanja. Zemlje članice današnje Europske unije, a zatim i ostale države u Europi i svijetu, priznale su 15. siječnja 1992. godine Republiku Hrvatsku kao samostalnu i suverenu državu nakon rata i raspada bivše jugoslavenske federacije. Nekoliko mjeseci prije toga, 25. lipnja 1991. godine, Hrvatski je sabor, predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u zemlji, donio ***Deklaraciju o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske***. Deklaraciji je prethodio referendum na kojem su 19. svibnja 1991. građani Republike Hrvatske donijeli odluku o Hrvatskoj kao samostalnoj i suverenoj državi. Na referendum je izišlo 83,56 % birača, a odluku o suverenosti zemlje podržalo je 93,24 % birača koji su izišli na

Proglašenje suverene i samostalne RH u Saboru

referendum. Referendum i Deklaracija omogućili su da se Hrvatska prvi put u modernoj povijesti konstituirala kao neovisna država i subjekt međunarodnih odnosa. Od 1. srpnja 2013. godine Republika Hrvatska je članica Europske unije, a od 2009. godine NATO saveza.

Politički sustav Republike Hrvatske određen je Ustavom iz 1990. godine koji je u međuvremenu doživio ne-

koliko izmjena. Te su izmjene utjecale i na sam politički sustav zemlje kao na skup političkih institucija i aktera. Danas je Republika Hrvatska parlamentarna republika čija je vlast ustrojena na načelu trodiobe na **zakonodavnu, izvršnu i sudbenu** vlast. Ta je vlast ograničena Ustavom zajamčenim pravom na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. Politički sustav Republike Hrvatske kao samostalne i suverene države postoji, dakle, relativno kratko – dvadesetak godina – a to je vrijeme obilježeno mnogobrojnim i intenzivnim promjenama. U tome je razdoblju Hrvatska od članice bivše jugoslavenske federacije postala neovisnom državom, državna je samostalnost izborna u višegodišnjemu Domovinskom ratu (1991. – 1995.), zemlja je ušla u demokratsku tranziciju bivšega socijalističkog režima u višestranački, demokratski poredak, a došlo je i do sveobuhvatne ekonomske transformacije. Politički sustav Republike Hrvatske podrazumijeva suodnos hrvatskih političkih institucija (parlament, vlada, predsjednik, sudstvo...) i kolektivnih aktera hrvatske politike, a ključan mu je kontekst niz spomenutih promjena od 1990. godine do danas. Naime, Hrvatska je danas vrlo različita politička zajednica i društvo negoli na početku 1990-ih kada je i započeo proces demokratske tranzicije i promjene državnoga statusa. Na taj se način analiza političkoga sustava zemlje, okolnosti njegova funkcioniranja te dinamike nacionalne politike ključno razlikuju od analiza političkih sustava starih konsolidiranih demokracija u Europi (npr. Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Švedska...), ali i najvećega broja novih demokracija u tranziciji (npr. Poljska, Mađarska, Češka...) jer su na razvoj hrvatskoga političkog sustava utjecale specifične okolnosti, od promjene državnopravnoga okvira do rata i poraća.

Demokratska tranzicija i transformacija hrvatskoga društva

Demokratska tranzicija, kao proces preobrazbe autoritarnoga poretka u demokratski, u Hrvatskoj je formalno otpočela prije četvrt stoljeća dok je ona još uvijek bila jedna od federalnih republika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Jugoslaviju je osim Hrvatske činilo još pet socijalističkih republika: Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, Slovenija i Srbija u čijem su sklopu bile i dvije socijalističke autonomne pokrajine Kosovo i Vojvodina (→ *povijest, str. 74*). Naime, u prosincu 1989. u Zagrebu je održan 11. kongres Saveza komunista Hrvatske (SKH-a), u to vrijeme

vladajuće društveno-političke organizacije, odnosno političke organizacije s monopolom na vlast. U kontekstu jugoslavenske društvene i političke krize, koju je u drugoj polovici 1980-ih najviše generirao zahtjev novoga vodstva Srbije, predvođenoga Slobodanom Miloševićem, o reunitarizaciji Jugoslavije i korištenje srpskoga stanovništva izvan Srbije s ciljem ostvarivanja toga zahtjeva, delegati SKH-a odlučili su pokrenuti proces promjena tadašnjega političkog sustava u smislu omogućivanja višestranačkih demokratskih izbora u Hrvatskoj. Toj je odluci, osim pitanja unutarnje politike, pogodio i val demokratizacije diljem bivšega socijalističkog bloka u srednjoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi te su na početak demokratske tranzicije u Hrvatskoj snažno utjecali i unutarjugoslavenski politički procesi, kao i procesi koji su iz temelja promijenili društvenu i političku sliku velikoga dijela Europe. Na pitanje što se to 1989. i 1990. godine dogodilo u bivšim socijalističkim zemljama srednje i istočne Europe nije postojao jedinstven odgovor, a kamoli prognoze u znanstvenoj zajednici koje su te promjene mogle detektirati.

Izdvojilo se nekoliko mogućih odgovora. Prvi je odgovor bio da je to bila revolucija, buran i dinamičan događaj nalik poznatim revolucionarnim prevratima u povijesti, koja je bila praćena masovnim prosvjedima, padom starih političkih elita i dugogodišnjih komunističkih režima te sveobuhvatnim političkim i društvenim promjenama. No u odnosu na klasične revolucije promjene na istoku Europe najvećim dijelom nisu bile praćene nasiljem, već su provedene mirnim putem. Drugi su odgovor ponudili zagovornici teorija reforme istaknuvši upravo mirne, nenasilne promjene, ali su pritom zanemarili njihovu dubinu i snagu. Stoga je prevladao treći odgovor koji su dali zagovornici teorija demokratske tranzicije. U pitanju je bio niz dubokih političkih i društvenih promjena unutar određenoga razdoblja između dvaju političkih režima, tj. razdoblja između sloma staroga nedemokratskog (u ovome slučaju socijalističkog) i učvršćivanja novoga demokratskog političkog sustava (Kasapović 1996: 1–26). Međutim, demokratska tranzicija nije proces vezan isključivo za bivše socijalističke države u Europi i promjene koje su u njima započete formalnim i metaforičkim padom Berlinskoga zida 1989. godine. Prema američkome politologu Samuelu P. Huntingtonu, povijesno je moguće razlučiti tri velika demokratskijska vala u svijetu. Prvi val od 1828. do 1926. godine zahvatio je SAD i tridesetak najrazvijenijih zemalja svijeta; u drugome valu od 1943. do 1963. našle su se Savezna Republika Njemačka, Italija, Austrija, Japan, Južna Koreja i zemlje zahvaćene dekolonizacijom u Africi i Aziji; treći val od 1974. do danas obuhvatio je južnu Europu (Portugal, Španjolska, Grčka), Latinsku

Ameriku, srednju i istočnu Europu te Bliski istok i sjevernu Afriku. Kronološki i geografski Hrvatska se našla u trećemu demokratizacijskom valu, i to kao zemlja na srednjoj razini gospodarskoga razvoja s nizom započetih modernizacijskih procesa u društvu, posebice s porastom razine naobrazbe i razvijenom srednjom klasom. Treći val demokratizacije obilježio je snažan utjecaj međunarodnoga konteksta, odnosno takozvani domino-efekt, jer je u relativno kratkome razdoblju njime zahvaćen niz zemalja veoma sličnih unutarnjih i vanjskih obilježja, od kojih su ključne političke promjene u bivšem Sovjetskom Savezu, inicirane reformističkim potezima Mihaila Gorbačova koji je na čelo SSSR-a došao 1985. godine. U bivšoj Jugoslaviji unutarnji kontekst promjena obilježila je pak antireformistička politika tadašnjega novog srbijanskog vodstva manifestirana u tzv. antibirokratskoj revoluciji. Riječ je o masovnim prosvjedima promiloševićevskih snaga čiji je cilj bio dolazak na vlast Slobodanu Miloševiću sklonih političkih vodstava u Vojvodini, na Kosovu i u Crnoj Gori kako bi se ojačala pozicija Srbije u složenoj političkoj strukturi jugoslavenske federacije.

Hrvatsku tranziciju karakterizira transformacija „odozgo” i upravljani model tvorbe političkih institucija. Naime, SKH kao akter koji je na početku demokratske tranzicije 1989. i 1990. godine nadzirao cjelokupan politički sustav zemlje, samostalno je započeo proces demokratskih promjena te tvorbu novih institucija. Konkretno, promjenom republičkoga Ustava u veljači 1990. godine omogućeni su prvi višestranački demokratski izbori, a kao njihov izborni model zakon-

Zgrada nekadašnjega CK SKH-a

ski je normiran većinski izborni sustav u dva kruga. Naime, ako u prvome krugu ni jedan od kandidata u izbornim jedinicama u kojima se birao po jedan zastupnik nije osvojio natpolovičnu većinu glasova birača i time bio izabran, organiziran je drugi krug u kojemu su se natjecali svi kandidati koji su u prvome krugu u toj izornoj jedinici osvojili najmanje 7 % glasova birača. U drugome krugu pobijedio je kandidat s najvećim brojem osvojenih glasova. Tadašnje hrvatske oporbene inicijative, a zatim i registrirane stranke, u potpunosti su ostale po strani u tim procesima. Baš kao i u tvorbi novih političkih institucija, nakon uvjerljive izborne pobjede u proljeće 1990. godine, primat je u cijelosti preuzela dotad oporbena, a sada vladajuća Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Ukratko, slom se autoritarnoga režima socijalističkoga predznaka u Hrvatskoj nije dogodio zbog masovnih prosvjeda,

štrajkova, nemira i pritisaka „odozdo“ od strane nezadovoljnih građana, kao što je to bilo u drugim tranzicijskim zemljama u srednjoj i istočnoj Europi. Promjene su upravljane „odozgo“, od strane aktera režima, pri čemu su građani na miran način podržali političke i društvene promjene, ali ne i SKH koji je kao akter te promjene, odnosno reforme, započeo i proveo sve do izbora (Kasapović 1996: 153–168; Zakošek 2002: 7–13).

Predizborni plakat HDZ-a

Što se tiče izvorišta demokratske tranzicije u Hrvatskoj, potrebno je naglasiti nekoliko činjenica. Kao nova nacionalna država Hrvatska je morala ne samo transformirati svoj politički i privredni sustav, nego se i teritorijalno ustrojiti i obraniti samostalnost. Nadalje, uz Bosnu i Hercegovinu, Hrvatska je jedina bivša socijalistička država u kojoj je odvajanje od ranije države (Jugoslavija) i ranijega režima (komunističkoga) praćeno ratom. Naposljetku, demokratska tranzicija u Hrvatskoj započela dok je Hrvatska

još uvijek bila dijelom bivše jugoslavenske federacije, a nastavila se tijekom procesa državnoga osamostaljenja i nakon njega. Nova vladajuća hrvatska stranka HDZ, čiji je predsjednik dr. Franjo Tuđman postao novi predsjednik Hrvatske, odmah je započela gotovo posve samostalnu politiku do trenutka raspada Jugoslavije koja je od proljeća 1990. do ljeta 1991. godine bila *de facto* zbroj politika svojih republika, a ne više jedinstvena politička zajednica. Nakon što su u svim bivšim jugoslavenskim republikama održani višestranački demokratski izbori, uslijedili su višemjesečni pregovori o budućnosti Jugoslavije. Hrvatska i Slovenija predlagale su konfederalizaciju Jugoslavije, a Srbija i Crna Gora odbacivanje Ustava iz 1974. godine i čvršću federaciju, dok su Bosna i Hercegovina i Makedonija bile ili za zadržavanje Ustava iz 1974. godine ili za kompromis između hrvatsko-slovenskoga i srbijansko-crnogorskoga prijedloga. Pregovori su propali, a nakon proglašenja neovisnosti Hrvatske i Slovenije u lipnju 1991. godine temeljem referendumskih odluka uslijedio je rat te borba za međunarodno priznanje Hrvatske i daljnju transformaciju njezina političkoga i privrednoga sustava. Naime, već nakon pobjede HDZ-a na izborima u proljeće 1990. godine došlo je do političke i vojne pobune dijela srpske manjine u Hrvatskoj, potaknute i pomagane iz Srbije, koja je bila nezadovoljna mogućnošću osamostaljenja Hrvatske. Stoga je na početku i tijekom rata (1991. – 1995.) najvažniji cilj hrvatskih vlasti bilo osiguravanje državnoga statusa Hrvatske, pri čemu je izbijanje rata

znatno usporilo demokratizaciju te je ona tijekom ratnih godina zapravo bila „zamrznuta”, odnosno odgođena. Zbog toga je u prvoj polovici 1990-ih primarni cilj hrvatske politike bio stvaranje i očuvanje međunarodno priznate države, o čemu je postignut i konsenzus konkretiziran formiranjem takozvane Vlade demokratskoga jedinstva u kolovozu 1991. godine. U nju su uz predstavnike HDZ-a ušli i predstavnici oporbenih stranaka, među njima i članovi bivšega SKH-a koji se transformirao u Socijaldemokratsku partiju Hrvatske (SDP). Iako je rat završio 1995. godine oslobođanjem područja koja su se nalazila pod nadzorom pobunjenika iz redova srpske manjine, a 1998. je integriran i preostali dio Hrvatske, demokratska tranzicija u Hrvatskoj produljila se sve do početka 2000-ih kada je došlo do sljedeće promjene vlasti nakon izbornoga poraza HDZ-a i nakon novih ustavnih promjena koje su odredile politički sustav zemlje zamijenivši dotadašnji polupredsjednički sustav parlamentarnim sustavom.

Ustav Republike Hrvatske kao pravni temelj hrvatskoga političkog sustava

Ustav kao temeljni pravni izvor ustavnoga prava predstavlja ne samo temeljni pravi akt u nekoj državi, nego i njezin ključni politički akt. To je, dakle, pravno-politički dokument najviše razine u kojemu su sadržane osnovne proklamirane vrijednosti jedne političke zajednice, zatim prava, slobode i obveze njezinih članica te načela njezina političkoga sustava s institucijama koje ga čine. Temeljni je pravni akt Republike Hrvatske Ustav Republike Hrvatske te svi zakoni moraju biti u suglasnosti s njim. Ustav Republike Hrvatske donesen je 22. prosinca 1990. godine, uz potporu i vlasti (HDZ-a) i oporbe (SDP-a), nakon višemjesečnih priprema, rada na dokumentu te javne rasprave. S obzirom da je donesen uoči božićnih blagdana, kolokvijalno ga se naziva Božićnim ustavom. Važno je istaknuti da na početku demokratske tranzicije u Hrvatskoj, a prije prvih višestranačkih demokratskih izbora koji su se održali 1990. godine, tadašnja vlast

Ustav Republike Hrvatske

koju je činio Savez komunista Hrvatske nije namjeravala donositi novi ustav, već je odlučila taj postupak omogućiti novim izbornim pobjednicima. To se i dogodilo te je odmah nakon promjene vlasti u svibnju 1990. godine, odnosno nakon dolaska dotad oporbenoga HDZ-a na vlast, pokrenut postupak ustavnih promjena. Najprije kroz donošenje ustavnih amandmana na postojeći Ustav u srpnju 1990. godine, a zatim i kroz donošenje potpuno novoga temeljnog pravnog akta u prosincu 1990. godine. Prije i danas važećega Ustava iz 1990. godine temeljni je pravni akt bio Ustav iz 1974. godine koji je Hrvatsku određivao kao socijalističku republiku (SRH) unutar bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Kao što je istaknuto, prije višestranačkih demokratskih izbora u travnju i svibnju 1990. godine vladajući komunisti (SKH) donijeli su ustavne promjene koje su omogućile višestranačje i održavanje demokratskih izbora. Nakon izbora 1990. godine na ondašnji Ustav iz 1974. godine izglasani su amandmani koji su omogućili preobrazbu Hrvatske iz socijalističke republike u republiku ustrojenu na demokratskome političkom sustavu i vrijednostima, uz novi naziv zemlje Republika Hrvatska, a kolektivni državni poglavar (Predsjedništvo) zamijenjen je institucijom Predsjednika Republike.

Donošenje Deklaracije o nezavisnosti
i samostalnosti RH

Ustav Republike Hrvatske iz 1990. godine poslužio je kao pravni preduvjet **Referenduma o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske** (19. svibnja 1991.) i saborske **Odluke o raskidu državno-pravnih sveza Republike Hrvatske s ostatkom Jugoslavije** (8. listopada 1991.), čime je Republika Hrvatska u pravnome i političkome smislu realizirala svoju državnu samostalnost. Ustav je do danas mijenjan pet puta. U prosincu 1997. godine Ustavom je zabranjeno pokretanje

postupka koji bi mogao dovesti do udruživanja Hrvatske u novi jugoslavenski ili balkanski državni savez ili zajedništvo te su ukinute odredbe koje su se odnosile na položaj Hrvatske u Jugoslaviji. Ustavnim promjenama iz studenoga 2000. i ožujka 2001. godine omogućena je, među ostalim, preobrazba političkoga sustava zemlje iz polupredsjedničkoga u parlamentarni, a ukinut je i Županijski dom koji je bio drugi, gornji parlamentarni dom Hrvatskoga sabora. Ustavnim promjenama iz lipnja 2010. godine stvoreni su temelji za završetak pregovora Hrvatske o punopravnome članstvu u Europskoj uniji, tj. omogućeno je integriranje Hrvatske u Uniju. Naposljetku,

referendumskom odlukom od 1. prosinca 2013. u Ustav je unesena odredba o definiciji braka kao životne zajednice žene i muškarca.

Ustav Republike Hrvatske ima deset poglavlja. Prvotni tekst Ustava iz 1990. godine sadržavao je 142 članka, dok današnji Ustav ima 152 članka, čime je obujmom jedan od kraćih u Europi. Iako Izvorišne osnove kao prvi dio, odnosno kao proslov ili preambula Ustava RH, nemaju normativno nego deklaratorno značenje, svojim su sadržajem itekako važne za razumijevanje ustavnopravnoga poretka Republike Hrvatske, poglavito u povijesnome kontekstu, kao i načela na kojima se taj poredak temelji. U Izvorišnim osnovama Republika Hrvatska ustanovljuje se kao nacionalna država hrvatskoga naroda i država pripadnika nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajina-ca, Rusina, Bošnjaka, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca, Rusa, Bugara, Poljaka, Roma, Rumunja, Turaka, Vlaha, Albanaca i drugih koji su njezini državljani, a kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama organizacije Ujedinjenih naroda (UN) i zemalja slobodnoga svijeta. Prema članku 1. Ustava Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska i socijalna država, što znači da je unitarna, a ne federativna tj. savezna država. U njoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana, pri čemu narod ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem. Prema članku 2. suverenitet Republike Hrvatske neotuđiv je, nedjeljiv i neprenosiv. Osobito treba istaknuti taksativno navedene najviše vrednote ustavnoga poretka Republike Hrvatske koje su temelj za tumačenje Ustava. To su prema članku 3.: sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlastništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav (Smerdel i Sokol 2007: 32–43).

Temeljne odredbe, nadalje, normiraju da je u Republici Hrvatskoj državna vlast ustrojena na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu, a ograničena je Ustavom zajamčenim pravom na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (članak 4.). Granice Republike Hrvatske mogu se mijenjati samo odlukom Hrvatskoga sabora (članak 8.), a posebna se pozornost posvećuje hrvatskim iseljenicima kao subjektu hrvatskoga ustavnopravnog poretka jer, prema članku 10., Republika Hrvatska štiti prava i interese svojih državljana koji žive ili borave u inozemstvu te promiče njihove veze s domovinom. Glede državnih simbola, članak 11. Ustava definira grb Republike Hrvatske

kao povijesni hrvatski grb čija je osnovica dvadeset i pet naizmjeničnih crvenih i bijelih (srebrnih) polja. Zastava Republike Hrvatske sastoji se od tri boje: crvene, bijele i plave, s povijesnim hrvatskim grbom u sredini, dok je svečana pjesma (himna) Republike Hrvatske *Lijepa naša domovino*. U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo, ali se u pojedinim lokalnim jedinicama uz hrvatski jezik i latinično pismo može uvesti i drugi jezik te ćirilično ili koje drugo pismo sukladno zakonskim propisima (članak 12.). Naposljetku, članak 13. Ustava određuje da je glavni grad Republike Hrvatske Zagreb čiji se položaj, djelokrug i ustroj uređuju zakonom.

Ploča na spomeniku *Lijepoj našoj*

Grb RH

Zastava RH

Zakonodavna vlast: Hrvatski sabor

Unutar političkoga sustava Republike Hrvatske, odnosno u ustrojstvu državne vlasti, Hrvatski sabor predstavlja jednu od tri grane vlasti utemeljene na njezinoj funkcionalnoj diobi. Prema članku 71. Ustava Republike Hrvatske, Hrvatski je sabor predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj. Kao najviše predstavničko tijelo u Republici Hrvatskoj (niža predstavnička tijela ustrojena su na razinama mjesne, lokalne i regionalne samouprave) Hrvatski je sabor, dakle, ustavna i politička institucija koja ima ekskluzivno pravo donošenja Ustava i zakona kao općih akata te na taj način, kroz svoju jedinstvenu ustavotvornu i zakonodavnu ulogu, odlučuje o najvažnijim društvenim i političkim pitanjima u Republici Hrvatskoj. Sabor je i u prošlosti uvijek predstavljao glavnu hrvatsku političku instituciju na čijoj je tradiciji bilo moguće uspostaviti kontinuitet hrvatske državnosti i nacionalne samobitnosti. I u Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski sabor predstavlja ključnu političku instituciju s obzirom na svoju funkciju, ali je potpuno jasno da, baš kao i na primjerima niza drugih

Zgrada Sabora RH

demokratskih država, operativno najvažniju političku ulogu u državi ima vlada u okviru izvršne vlasti. Neovisno o tome, Hrvatski sabor čini središte hrvatskoga političkog sustava te je temeljem toga hrvatski politički sustav parlamentaran. Sabor je, k tome, tijelo koje je s jedne strane neposredno izabrano od strane hrvatskih birača, a s druge strane tijelo čiji članovi sami biraju druge važne institucije unutar vlasti. Od 1992. godine Sabor Republike Hrvatske konstituirao se sukladno odredbama novoga Ustava te je nakon provedenih izbora 1992. i 1993. godine imao dva doma: Zastupnički dom i Županijski dom. Novim ustavnim promjenama 1997. godine Sabor je nazvan Hrvatskim državnim saborom. Hrvatski parlament, u međuvremenu ustavno nazvan Hrvatski sabor, u konačnici je postao jednodoman ukidanjem Županijskoga doma 2001. (Zakošek 2002: 97–110).

Danas Hrvatski sabor, prema Ustavu, ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika koji se na temelju općega i jednakoga biračkog prava biraju neposredno tajnim glasovanjem, i to na vrijeme od četiri godine. Konstituiranje Hrvatskoga sabora nakon provedenih izbora vrši se izborom njegova predsjednika na prvoj sjednici na kojoj je nazočna većina zastupnika. Broj saborskih zastupnika

nakon ustavnih promjena 2000./2001. varirao je od 152 (2003. – 2007.), preko 153 (2007. – 2011.) do 151 (od 2011.), što je ovisilo o broju izabranih zastupnika iz redova nacionalnih manjina, odnosno iz redova hrvatskih građana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj. Hrvatski sabor ima jednoga predsjednika te jednoga ili više potpredsjednika, dok mu je unutarnje ustrojstvo i način rada uređeno poslovníkom koji se donosi većinom glasova svih zastupnika. Prema članku 81. Ustava RH, Hrvatski sabor ima sljedeće ovlasti: odlučuje o donošenju i promjeni Ustava, donosi zakone, donosi državni proračun, odlučuje o ratu i miru, donosi akte kojima izražava politiku Hrvatskoga sabora, donosi Strategiju nacionalne sigurnosti i Strategiju obrane Republike Hrvatske, ostvaruje građanski nadzor nad oružanim snagama i službama sigurnosti Republike Hrvatske, odlučuje o promjeni granica Republike Hrvatske, raspisuje referendum, obavlja izbore, imenovanja i razrješenja u skladu s Ustavom i zakonom, nadzire rad Vlade Republike Hrvatske i drugih nositelja javnih dužnosti odgovornih Hrvatskomu saboru u skladu s Ustavom i zakonom, daje amnestiju za kaznena djela te obavlja druge poslove utvrđene Ustavom.

Tri su načina na koji Hrvatski sabor donosi odluke: većinom glasova, ako je na sjednici nazočna većina zastupnika („obični” zakoni i odluke), većinom glasova svih zastupnika (proračun te organski zakoni kojima se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, izborni sustav, ustroj-

stvo, djelokrug i način rada državnih tijela te ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave) i dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika (Ustav i organski zakoni kojima se uređuju prava nacionalnih manjina). Zakonodavnu inicijativu, tj. pravo predlaganja

Josip Leko, predsjednik Sabora RH od 2012. do 2015. (SDP)

zakona, ima svaki saborski zastupnik, klubovi zastupnika i radna tijela Hrvatskoga sabora te Vlada Republike Hrvatske koja je u praksi i najčešći predlagatelj zakona. Iako je za donošenje zakona predviđen redoviti postupak s dva ili čak tri čitanja u Saboru, dosad je prevladavao hitni postupak donošenja zakona, što nije išlo u korist jačanju uloge i položaja Hrvatskoga sabora unutar političkog sustava, ali ni percepciji Hrvatskoga sabora u hrvatskoj javnosti. U aktualnome sazivu Sabora, uz 140 zastupnika izabranih razmjernim sustavom u deset izbornih jedinica u Republici Hrvatskoj, Sabor ima i osam zastupnika nacionalnih manjina te tri zastupnika hrvatskih državljana iz iseljništva. Sam se Sabor može raspustiti i prije završetka redovita četverogodišnjeg mandata ako o tome, prema članku 78. Ustava, odluku donese većina svih zastupnika (samoraspuštanje) ili ga može raspustiti Predsjednik Republike na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade, a nakon savjetovanja s predstavnicima klubova zastupnika parlamentarnih stranaka u slučaju da Hrvatski sabor izglasa nepovjerenje Vladi ili u roku od 120 dana od dana predlaganja ne donese državni proračun (članak 104. Ustava). Kuriozitet je da je Hrvatski sabor od 1990. do danas odradio samo jedan puni četverogodišnji mandat (1995. do 1999.), a da se u svim ostalim slučajevima – samoraspuštio. Nakon 2000. sazivi Hrvatskog sabora odradili su gotovo pune mandate jer su se samoraspuštili nešto prije ustavnog roka od četiri godine. I formalno i funkcionalno jedini pravi prijevremeni parlamentarni izbori nakon završetka Domovinskog rata održani su u rujnu 2016. jer se prethodni saborski saziv samoraspuštio nakon nepunih godinu dana obnašanja mandata uslijed političke krize i prekida suradnje koalicijskih partnera HDZ-a i Mosta nezavisnih lista.

Izvršna vlast: Predsjednik Republike Hrvatske i Vlada Republike Hrvatske

Zastava predsjednika RH

Izvršnu vlast u Republici Hrvatskoj obnašaju Vlada Republike Hrvatske i Predsjednik Republike Hrvatske. Do ustavnih promjena u studenome 2000. godine Republika Hrvatska imala je polupredsjednički sustav vlasti sličan francuskomu sustavu u kojemu unutar izvršne vlasti dominantnu ulogu ima Predsjednik Republike kao državni poglavar. Nakon promjene Ustava Republike Hrvatske 2000. godine Hrvatska je dobila parlamentarni sustav vlasti nalik sustavima u Finskoj, Poljskoj i Portugalu u kojima je središnja politička institucija parlament, dok Vlada odgovara samo parlamentu, a ne i predsjedniku države.

Zašto je u Hrvatskoj nakon samo deset godina višestranačke demokracije promijenjen sustav vlasti? Nakon prvih višestranačkih demokratskih izbora 1990. godine, u kojima je Hrvatska još uvijek bila članica jugoslavenske federacije, te donošenja novoga Ustava u prosincu 1990. godine, zbog političkih okolnosti jugoslavenske krize i potrebe za što učinkovitijom vlašću hrvatski su ustavotvorci izabrali sustav vlasti koji potiče homogenizaciju u donošenju političkih odluka te prepuštanje ključnih odluka jednoj osobi unutar sustava vlasti, a ne kolektivnomu tijelu. S obzirom da u parlamentarnome sustavu vlasti, poglavito u onome „čistom” s tek simboličnom ulogom predsjednika države, postoji mogućnost nestabilnih parlamentarnih većina i posljedično nestabilnih vlada (Francuska između završetka Drugoga svjetskog rata i kraja 1950-ih, Italija do početka 1990-ih), nova hrvatska vlast ustrojena je na načelu dominacije predsjednika države nad vladom unutar izvršne vlasti. To je značilo ustavnu koncentraciju vlasti u rukama Predsjednika Republike koji je do 2000. godine imao ovlast imenovanja i razrješenja Predsjednika Vlade i ministara, što je značilo da je Vlada istodobno odgovorna i Predsjedniku i parlamentu. Predsjednik je u tome razdoblju mogao i sazivati sjednice Vlade, na njihov dnevni red stavljati pitanja koja je smatrao politički bitnima te predsjedavati tim sjednicama. Naposljetku, Predsjednik Republike imao je i ovlast da u izvanrednim okolnostima poput rata donosi uredbe sa zakonskom snagom. Ipak, niz je analitičara ustvrdilo da je polupredsjednički sustav vlasti u Hrvatskoj između 1990. i 2000. godine bio osmišljen prema političkoj ličnosti prvoga hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana koji

je do smrti 1999. bio neprijeporno ključan politički akter u zemlji. Osim velikih ustavnih ovlasti koje je kao Predsjednik Republike koristio, dr. Franjo Tuđman u svojem je političkome djelovanju cijelo vrijeme imao podršku u vidu parlamentarne većine HDZ-a, stranke koju je osnovao. Također, i niz posebnih predsjedničkih savjetodavnih tijela te Ured Predsjednika Republike koji su zajedno *de facto* bili vlada umjesto vlade, dok je sama Vlada postala manje-više izvršitelj odluka koje su donosili Predsjednik Republike i njegovi savjetnici. Akumulaciju i koncentraciju vlasti dr. Franjo Tuđman temeljio je i na višestrukoj legitimaciji ostvarenoj u nekoliko izbornih pobjeda. Na prvim izborima 1990. godine njegova je stranka HDZ ostvarila uvjerljivu pobjedu na parlamentarnim izborima ponovivši taj uspjeh i na svim parlamentarnim izborima provedenima tijekom 1990-ih. Dr. Franjo Tuđman pobijedio je već u prvome krugu predsjedničkih izbora 1992. i 1997. godine.

Nakon smrti dr. Franje Tuđmana 1999. godine, gubitka parlamentarnih izbora njegove stranke HDZ-a 2000. godine te dolaska na vlast dotadašnje oporbe predvođene Socijaldemokratskom partijom (SDP-om) i Hrvatskom socijalno-liberalnom strankom (HSLŠ-om), stvorene su okolnosti za ustavne promjene te opisanu promjenu sustava vlasti. Ojačala je pozicija predsjednika Vlade, ali Predsjednik Republike i dalje predstavlja važan subjekt unutar vlasti. Prema članku 94. Ustava Republike Hrvatske Predsjednik predstavlja i zastupa Republiku Hrvatsku u zemlji i inozemstvu, brine se za redovito i usklađeno djelovanje te za stabilnost državne vlasti. K tome, Predsjednik Republike odgovara za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske. Predsjednik Republike ne može obavljati nijednu drugu javnu ili profesionalnu dužnost, a ne može biti ni članom u političkoj stranci, što je također razlika u odnosu na raniju ustavnu mogućnost (dr. Franjo Tuđman bio je i Predsjednik Republike i predsjednik HDZ-a). Što se tiče ustavnih ovlasti, prema članku 98. Ustava

Kolinda Grabar-Kitarović, aktualna predsjednica RH

Predsjednik Republike raspisuje izbore za Hrvatski sabor i saziva ga na prvo zasjedanje, raspisuje referendum u skladu s Ustavom, povjerava mandat za sastavljanje Vlade osobi koja, na temelju raspodjele zastupničkih mjesta u Hrvatskome saboru i obavljenih konzultacija, uživa povjerenje većine svih zastupnika, daje pomilovanja, dodjeljuje odli-

kovanja i priznanja određena zakonom te obavlja druge dužnosti određene Ustavom. Predsjednik Republike vrhovni je zapovjednik oružanih snaga Republike Hrvatske koji imenuje i razrješuje vojne zapovjednike te na temelju odluke Hrvatskoga sabora objavljuje rat i zaključuje mir (članak 100. Ustava). Predsjednika Republike biraju hrvatski državljani na temelju općega i jednakoga biračkog prava na neposrednim izborima tajnim glasanjem na vrijeme od pet godina, pri čemu nitko ne može biti biran na tu funkciju više od dva puta (članak 95. Ustava). S druge strane, Predsjednik Republike može biti opozvan jedino zbog povrede Ustava koju počinu u obnašanju dužnosti, a o čemu konačno odlučuje Ustavni sud (Zakošek 2002: 111–116).

Predsjednici Republike Hrvatske

Predsjednik RH	Mandat	Stranka	Rezultat na predsjedničkim izborima
Franjo Tuđman	1990. – 1999. (prvi 1992. – 1997.) (drugi 1997. – 1999.)	HDZ	(pobjeda u prvome izbornom krugu s 56,73 % glasova) (pobjeda u prvome izbornom krugu s 60,12 % glasova)
Stjepan Mesić	2000. – 2010. (prvi 2000. – 2005.) (drugi 2005. – 2010.)	HNS	(pobjeda u drugome izbornom krugu s 56,94 % glasova) (pobjeda u drugome izbornom krugu s 65,93 % glasova)
Ivo Josipović	2010. – 2015.	SDP	(pobjeda u drugome izbornom krugu s 60,26 % glasova)
Kolinda Grabar-Kitarović	2015.-	HDZ	(pobjeda u drugome izbornom krugu s 50,74% glasova)

* Prvi Predsjednik RH Franjo Tuđman predsjedničku je dužnost od 1990. do 1992. obnašao temeljem izbora u parlamentu, a od 1992. temeljem novih ustavnih normi i rezultata neposrednih predsjedničkih izbora. Preminuo je 10. prosinca 1999., a do izbora novoga Predsjednika RH dužnost je obnašao, prema Ustavu RH, predsjednik Hrvatskoga državnog sabora Vlatko Pavletić.

Nakon smrti predsjednika dr. Franje Tuđmana 1999. godine njegovu je dužnost do izbora novoga Predsjednika Republike obnašao tadašnji predsjednik Sabora dr. Vlatko Pavletić. Naime, u slučaju smrti ili ostavke Predsjednika Republike, njegovu dužnost privremeno preuzima predsjednik parlamenta. Nakon izbora 2000. godine novi Predsjednik Republike postao je Stjepan Mesić, prvi predsjednik Vlade nakon prvih višestranačkih demokratskih izbora 1990. godine i posljednji predsjednik Predsjedništva SFRJ-a koji se u međuvremenu politički razišao s dr. Franjom Tuđmanom napustivši HDZ te se kasnije priključivši Hrvatskoj narodnoj stranci (HNS-u). Stje-

pan Mesić obnovio je mandat na izborima 2005. godine, dok je na predsjedničkim izborima 2010. pobijedio kandidat SDP-a, saborski zastupnik dr. Ivo Josipović. Pet godina kasnije prvom Predsjednicom Republike od osamostaljenja zemlje postaje bivša ministrica vanjskih i europskih poslova Kolinda Grabar-Kitarović koja kao kandidatkinja HDZ-a na dotad najneizvjesnijim predsjedničkim izborima pobjeđuje obnašatelja dužnosti dr. Ivu Josipovića. Na tim se izborima dogodila i dotad nezabilježena promjena u vodstvu jer je aktualni predsjednik tijesno pobijedio u prvom krugu izbora, a njegova protukandidatkinja u drugom krugu.

Vlada na čelu s premijerom od 2000. godine predstavlja najutjecajniju političku instituciju u zemlji. Tako je predsjednik Vlade, odnosno premijer, najvažnija politička ličnost u Hrvatskoj. Predsjednik Vlade ima ključnu ulogu u procesu sastavljanja Vlade te u kreiranju politike Vlade, što znači da u personalnome i programskome smislu najviše odgovara za provedbu državne politike. Prema članku 109. Ustava Republike Hrvatske Vladu Republike Hrvatske čine njezin predsjednik, jedan ili više potpredsjednika (predsjednik i potpredsjednici čine uži kabinet Vlade) i ministri, pri čemu bez odobrenja Vlade predsjednik i članovi Vlade ne mogu obavljati nijednu drugu javnu ili profesionalnu dužnost. Glede procesa sastavljanja Vlade, članove Vlade predlaže osoba (mandatar) kojoj je Predsjednik Republike povjerio mandat za sastav Vlade (članak 110. Ustava), dok Vlada stupa na dužnost kada joj povjerenje iskaže većina svih zastupnika u Hrvatskome saboru (članak 111. Ustava). Kad predsjednik Vlade podnese ostavku, smatra se da je ostavku podnijela Vlada u cjelini, dok član Vlade (ministar) podnosi ostavku predsjedniku Vlade.

Ključna poluga političke moći Zgrada Vlade RH

Vlade Republike Hrvatske jest njezina zakonodavna inicijativa, tj. predlaganje zakona i drugih akata Hrvatskomu saboru, kao i predlaganje državnoga proračuna i završnoga računa. Od svih je ustavnih ovlaštenika predlaganja zakona Vlada Republike Hrvatske daleko najaktivniji akter pri čemu se, s obzirom na parlamentarnu većinu na koju može računati, njezini zakonski prijedlozi usvajaju gotovo bez problema. Prema članku

Premijer (stranka)	Mandat	Oblik	Stranke
Stjepan Mesić (HDZ)	svibanj 1990. – kolovoz 1990.	jednostranačka	HDZ
Josip Manolić (HDZ)	kolovoz 1990. – srpanj 1991.	jednostranačka	HDZ
Franjo Gregurić (HDZ)	srpanj 1991. – kolovoz 1992.	svestranačka (Vlada demokratskog jedinstva)	HDZ, SDP, HSLS i dr.
Hrvoje Šarinić (HDZ)	kolovoz 1992. – travanj 1993.	jednostranačka	HDZ
Nikica Valentić (HDZ)	travanj 1993. – studeni 1995.	jednostranačka	HDZ
Zlatko Mateša (HDZ)	studenj 1995. – siječanj 2000.	jednostranačka	HDZ
Ivica Račan (SDP)	siječanj 2000. – srpanj 2002.	koalicijska	SDP, HSLS, HSS, HNS, LS, IDS
Ivica Račan (SDP) *	srpanj 2002. – prosinac 2003.	koalicijska	SDP, HSS, HNS, LS
Ivo Sanader (HDZ)	prosina 2003. – siječanj 2008.	koalicijska	HDZ, koalicija HSLS i DC
Ivo Sanader (HDZ) **	siječanj 2008. – srpanj 2009.	koalicijska	HDZ, koalicija HSS i HSLS, SDSS
Jadranka Kosor (HDZ)	srpanj 2009. – prosinac 2011.	koalicijska	HDZ, HSS, SDSS
Zoran Milanović (SDP)	prosina 2011. – siječanj 2016.	koalicijska	SDP, HNS, HSU, IDS (Kukuriku koalicija)
Tihomir Orešković (nestranački) ***	siječanj 2016. – listopada 2016.	koalicijska	Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om, Most nezavisnih lista, Bandić Milan 365
Andrej Plenković (HDZ)	listopad 2016. -	koalicijska	HDZ, Most nezavisnih lista

* Premijer Ivica Račan, nakon podnošenja ostavke i dobivanja novoga mandata za sastav Vlade, okupio je u srpnju 2002. novu parlamentarnu većinu te obnašao dužnost premijera do gubitka izbora 2003.

** Nakon nove pobjede na parlamentarnim izborima 2007. premijer Ivo Sanader obnašao je dužnost predsjednika Vlade do podnošenja ostavke u srpnju 2009.

*** jedan od uvjeta suradnje Mosta nezavisnih lista s Domoljubnom koalicijom bio je upravo Mostov zahtjev da novim premijerom postane nestranački kandidat, dok su predsjednici HDZ-a Tomislav Karamarko i Mosta nezavisnih lista Božo Petrov postali potpredsjednicima nove Vlade.

113. Ustava Vlada također provodi zakone i druge odluke Hrvatskoga sabora, donosi uredbe za izvršenje zakona, vodi vanjsku i unutarnju politiku, usmjerava i nadzire rad državne uprave, brine se o gospodarskome razvitku zemlje, usmjerava djelovanje i razvitak javnih službi te obavlja druge poslove određe-

ne Ustavom i zakonom. Ustrojstvo, način rada, odlučivanje i vrste akata koje Vlada donosi propisuju se zakonom i poslovníkom (članak 114. Ustava), kao što se i ustrojstvo i poslovi državne uprave te način njihova obavljanja uređuju zakonom (članak 117. Ustava). U načelu Vlada odlučuje natpolovičnom većinom glasova svih svojih članova, a u slučaju da su glasovi podijeljeni, odlučuje glas predsjednika Vlade. Dvotrećinskom većinom Vlada odlučuje o prijedlozima promjene Ustava Republike Hrvatske, udruživanja ili razdruživanja s drugim državama, promjene granica Republike Hrvatske, raspuštanja Hrvatskoga sabora te raspisivanja državnoga referenduma (Zakošek 2002: 117–124).

Kako se hrvatski politički sustav bitno razlikuje prije i poslije ustavnih promjena 2000. godine, tako se razlikuju i političke uloge vlada i njihovih predsjednika na temelju te vremenske razdjelnice. Od 1990. do 2000. godine predsjednici vlada bili su isključivo članovi HDZ-a koji su prije svega morali imati podršku tadašnjega predsjednika države dr. Franje Tuđmana. Prvi premijer bio je Stjepan Mesić (1990.), a nakon njega redom Josip Manolić (1990. – 1991.), dr. Franjo Gregurić (1991. – 1992.), Hrvoje Šarinić (1992. – 1993.), Nikica Valentić (1993. – 1995.) i Zlatko Mateša (1995. – 2000.). Nakon pobjede oporbe na izborima 2000. godine prvi premijer koji nije bio član HDZ-a postao je predsjednik SDP-a Ivica Račan obnašajući tu dužnost do gubitka izbora 2003. godine. Nakon njega predsjednikom Vlade ponovno postaje jedan član HDZ-a, i to dr. Ivo Sanader koji je postao predsjednikom HDZ-a nakon smrti dr. Franje Tuđmana. Dr. Ivo Sanader drugi premijerski mandat dobiva nakon nove pobjede njegove stranke na parlamentarnim izborima 2007. godine, a nakon kasnije potvrđenih sumnji u korupciju podnosi ostavku u ljeto 2009. godine. Na mjestu čelne osobe Vlade nasljeđuje ga stranačka kolegica Jadranka Kosor koja premijerkom ostaje do izbora 2011. godine, a na tim izborima ponovno pobjeđuje koalicija predvođena SDP-om te njezin predsjednik Zoran Milanović postaje premijerom 2011. godine. Nakon parlamentarnih izbora 2015. novim premijerom postaje Tihomir Orešković kao nestranački kandidat kojega su na tu dužnost zajednički predložili Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om i Most nezavisnih lista. Tihomir Orešković ostaje na čelu Vlade samo devet mjeseci jer nakon provedenih prijevremenih parlamentarnih izbora 2016. na kojima ponovno pobjeđuje HDZ premijersku dužnost preuzima novi predsjednik HDZ-a Andrej Plenković. Promjene izbornoga modela za parlamentarne izbore, zakonski regulirane u jesen 1999. godine, prema kojemu su održani svi izbori za Hrvatski sabor od 2000. godine do danas, ali i promjene u biračkome raspoloženju doveli su do situacije prema kojoj su sve vlade nakon smrti dr. Franje Tuđmana i stranačke

dominacije HDZ-a tijekom 1990-ih godina – koalicijske. U odnosu na HDZ-ove jednostranačke vlade u prvome desetljeću hrvatskoga višestranačja (osim spomenute Vlade demokratskoga jedinstva), nakon 2000. formiraju se isključivo koalicijske vlade. Vladu do 2000. do 2003. godine činilo je šest stranaka predvođenih SDP-om, dvije vlade predvođene HDZ-om od 2003. do 2007. godine, odnosno od 2007. do 2011. godine, bile su sastavom također koalicijske, baš kao i vladajuća koalicija koju su od 2011. do 2016. uz SDP činili HNS, zatim Hrvatska stranka umirovljenika (HSU) i Istarski demokratski sabor (IDS). Nakon izbora 2015. i višemjesečnih pregovora o sastavljanju nove Vlade novu su vladajuću većinu formirali osmočlana Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om, Most nezavisnih lista i stranka zagrebačkog gradonačelnika Bandić Milan 365 – Stranka rada i solidarnosti. Formirana nakon rezultatski najneizvjesnijih parlamentarnih izbora u dva i pol desetljeća demokratskoga višestranačkog sustava u Hrvatskoj, Vlada na čelu s nestranačkim premijerom Tihomirom Oreškovićem veoma brzo gubi potporu najjače stranke u koaliciji HDZ-a. Naime, HDZ-ov je predsjednik i ujedno prvi potpredsjednik Vlade Tomislav Karamarko prisiljen na ostavku zbog afere vezane uz sukob interesa zbog hrvatske arbitraže s mađarskim poduzećem MOL-om oko domaće industrije nafte INA-e. S obzirom da su Karamarkovu ostavku zatražili i premijer Orešković i drugi potpredsjednik Vlade, čelnik Mosta nezavisnih lista Božo Petrov, parlamentarna se većina raspala te je Predsjednica Republike Kolinda Grabar-Kitarović na temelju saborske odluke o samoraspuštanju

Andrej Plenković, predsjednik Vlade RH 2016. – (HDZ)

raspisala prijevremene parlamentarne izbore. Iako su ispitivanja javnog mnijenja davala prednost oporbenoj Narodnoj koaliciji predvođenoj SDP-om (u koaliciji su bili i HNS, HSU te dotadašnji HDZ-ov partner HSS), na izborima u rujnu 2016. samostalno pobjeđuje HDZ na čelu s novim predsjednikom Andrejom Plenkovićem koji je od 2013. zastupnik u Europskom parlamentu. Novu Vladu ponovno formiraju HDZ i Most nezavisnih lista uz podršku manjih stranaka i zastupnika nacionalnih manjina. Premijersku dužnost preuzima Andrej Plenković, dok Božo Petrov postaje novim predsjednikom Hrvatskog sabora.

Sudbena vlast i Ustavni sud Republike Hrvatske

U trodioni vlasti u Republici Hrvatskoj sudbenu vlast obavljaju sudovi, pri čemu sudbenoj vlasti članak 118. Ustava Republike Hrvatske jamči samostalnost i neovisnost, a sudovi sude na temelju Ustava, zakona, međunarodnih ugovora te ostalih važećih pravnih izvora. Kao i ostale dvije vlasti – zakonodavna i izvršna – i sudbena je vlast prije demokratskih promjena 1990. godine bila pod snažnim utjecajem monopola komunističke ideologije i na njoj temeljenoga režima. Ipak, u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, sudbena vlast, koja nije na neposrednoj dispoziciji biračkoga tijela, prolazila je kroz najzahtjevniju transformaciju u profesionalnome i organizacijskome smislu. Razlog je tomu političko arbitriranje glede izbora sudaca tijekom 1990-ih godina, nagomilavanje neriješenih predmeta te postojanje osjećaja pravne nesigurnosti u hrvatskoj javnosti. Posljednjih se godina stanje u pravosuđu mijenja nabolje, poglavito zbog procesuiranja do jučer nedodirljivih političara na najvišim dužnostima koji su osumnjičeni za kršenje zakona. Najviši sud u Republici Hrvatskoj koji prema Ustavu osigurava jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih pred zakonom jest Vrhovni sud Republike Hrvatske. Njegova predsjednika, kako to normira članak 119. Ustava,

Zgrada Ustavnoga suda RH

Zgrada Vrhovnoga suda RH

uz prethodno mišljenje Opće sjednice Vrhovnoga suda Republike Hrvatske i nadležnoga odbora Hrvatskoga sabora, na prijedlog Predsjednika Republike bira i razrješuje Hrvatski sabor, i to na mandat od četiri godine koji se može obnoviti. Uz Vrhovni sud, u Republici Hrvatskoj sudbenu vlast obavljaju i općinski sudovi (prvostupanjski u okviru zakonske nadležnosti), županijski sudovi (prvostupanjski u okviru zakonske nadležnosti, odnosno prizivni ili drugostupanjski pri odlučivanju o odlukama općinskih sudova), trgovački sudovi i Visoki trgovački sud Republike Hrvatske kao specijalizirani sudovi za trgovačko i gospodarsko pravo, Upravni sud Republike Hrvatske te prekršajni sudovi i Visoki prekršajni sud. Sudske su rasprave javne, osim u iznimnim slučajevima kada je posrijedi, primjerice, interes morala, privatnosti, javnoga reda i državne sigurnosti, a izriču se u ime Republike Hrvatske (Smerdel i Sokol 2007: 391–397).

Iako ne predstavlja dio sudbene vlasti, Ustavni sud Republike Hrvatske u svojem nazivu ima riječ *sud* jer odlučuje o suglasnosti zakona s Ustavom te odlučuje o suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom. Njegov specifičan položaj unutar političkoga sustava ima podrijetlo u ustavnopravnome poretku Republike Austrije i njezina Ustava iz 1920. godine, a što su kasnije prihatile i mnogobrojne druge države u kontinentalnoj Europi. Ustavni je sud prije posebna, nadzorna vrsta vlasti, pa čak i „međuvlast” s obzirom na to da mu je jedna od ovlasti rješavanje sukoba nadležnosti među tijelima ostalih triju grana vlasti, zakonodavne, izvršne i sudbene. Ustavni sud Re-

publike Hrvatske, prema Ustavu, nadalje odlučuje u povodu ustavnih tužbi protiv pojedinačnih odluka državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima kad su tim odlukama povrijeđena ljudska prava i temeljne slobode, kao i pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu koji su zajamčeni Ustavom Republike Hrvatske. Prema članku 131. Ustava Ustavni sud ukida zakon utvrdi li da je neustavan, kao što će ukinuti ili poništiti drugi propis utvrdi li da je neustavan ili nezakonit (Zakošek 2002: 133–135).

Izbori, izborni modeli i političke stranke u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj višestranački demokratski izbori održavaju se od 1990. godine kada je zemlja još uvijek bila dio bivše Jugoslavije. Iste je godine novim Ustavom, i to njegovim člankom 1., zajamčeno da narod ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem. Kao što je navedeno, jedna je od najvećih vrednota hrvatskoga ustavnog poretka demokratski višestranački sustav, što znači da se vlast u zemlji, bilo na nacionalnoj, bilo na nižim razinama (lokalna,

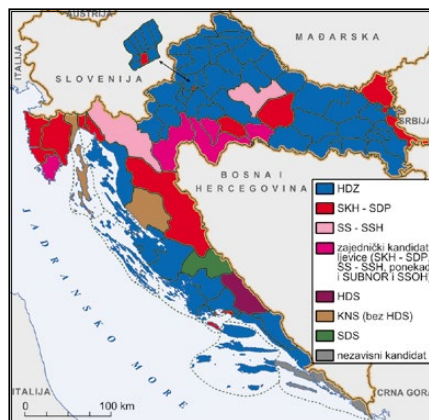
regionalna) bira na izborima. Sukladno tomu, članak 6. Ustava normira slobodno osnivanje političkih stranaka, pri čemu njihovo unutarnje ustrojstvo mora biti sukladno temeljnim ustavnim demokratskim načelima. Naime, Ustav zabranjuje političke stranke koje svojim programom ili nasilnim djelovanjem podrivaju slobodni demokratski poredak ili ugrožavaju opstojnost zemlje. Opće i jednako biračko pravo imaju hrvatski državljani s navršениh 18 godina, pri čemu se u izborima za Hrvatski sabor, Predsjednika Republike Hrvatske i Europski parlament te u postupku odlučivanja na državnome referendumu biračko pravo ostvaruje na neposrednim izborima tajnim glasanjem (članak 45. Ustava). Ustav jamči ostvarivanje biračkoga prava i biračima koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj te hrvatskim državljanima s prebivalištem u Republici Hrvatskoj koji se u doba izbora nađu izvan njezi-

Biralište u Hrvatskoj

Parlamentarni izbori na kojima je dolazilo do promjene vlasti (1990. – 2015.) te izbori 2016.

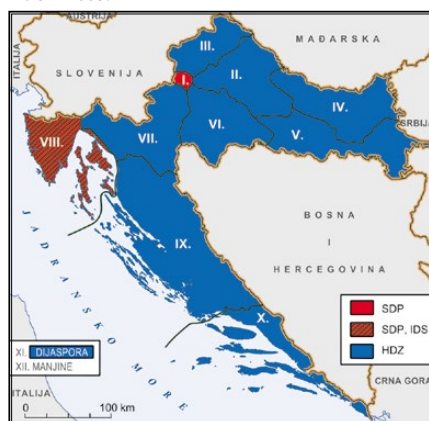
IZBORI 1990.

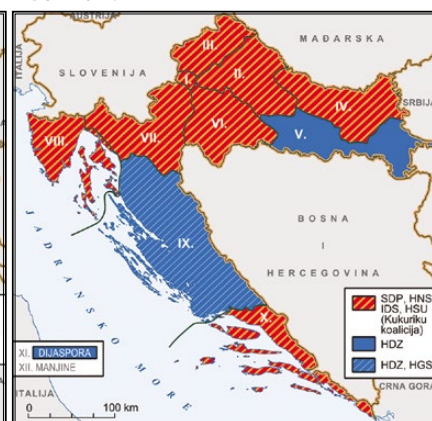
IZBORI 2000.

IZBORI 2003.

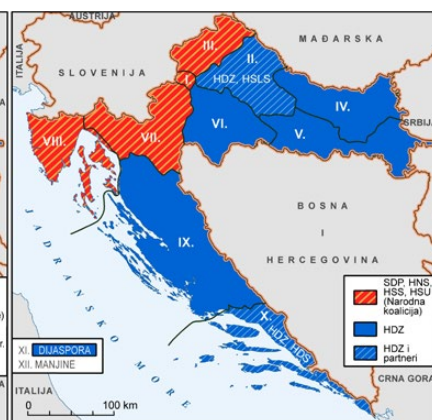
IZBORI 2011.

IZBORI 2015.

IZBORI 2016.

nih granica. Što se tiče aktivnoga i pasivnoga biračkog prava, odnosno prava birača da biraju i budu birani, Hrvatska je jedna od najliberalnijih država na svijetu jer i Ustavom i zakonima omogućuje svim biračima s navršenih 18 go-

dina da biraju i budu birani u svim izborima za predstavnička tijela i javne položaje. U nekim državama (npr. Italija, SAD) aktivno i pasivno biračko pravo razlikuju se brojem navršених godina potrebnih za njihovu konzumaciju, i to ovisno o tijelu i položaju za koje se izbori provode.

U Hrvatskoj se višestranački demokratski izbori organiziraju za nacionalne političke institucije (Hrvatski sabor i Predsjednik Republike) te za institucije regionalne, lokalne i mjesne samouprave (predstavnička tijela te čelne osobe izvršne vlasti). Također, provode se i europski izbori, odnosno izbori za članove Europskoga parlamenta iz Republike Hrvatske. Ustav izbore zastupnika u Hrvatski sabor uređuje isključivo načelno normirajući da se zakonom određuje broj, uvjeti i postupak parlamentarnih izbora. Prema članku 74. Ustava izbori se za zastupnike u Hrvatski sabor održavaju najkasnije 60 dana nakon isteka četverogodišnjega mandata (redoviti izbori) ili nakon raspuštanja Hrvatskoga sabora (prijevremeni izbori). Hrvatska je od 1990. do danas na parlamentarnim izborima koristila i većinski izborni sustav i razmjerni izborni sustav, kao i njihovu kombinaciju. Prvi demokratski višestranački izbori u Republici Hrvatskoj 1990. godine provedeni su temeljem većinskoga izbornog modela s dva izborna kruga (za pobjedu, odnosno izbor kandidata u jednomandatnoj izornoj jedinici bila je potrebna apsolutna većina glasova birača u prvome krugu, tj. relativna većina u drugome krugu). Drugi izborni zakon iz 1992. s modelskim izmjenama iz 1995. u potpunosti je promijenio postojeći model normirajući kombinirani izborni model s razmjernim dijelom (1992. 60 mandata preko nacionalnih lista u Hrvatskoj kao jedinstvenoj izornoj jedinici, a 1995. njih 80) i većinskim dijelom (1992. 64 mandata u jednomandatnim izbornim jedinicama s pravilom odlučivanja relativnom većinom, a 1995. njih 32). Godine 1999. pristupilo se promjenama tadašnjega izbornog modela te su se saborski zastupnici odlučili za novi izborni zakon koji je postulirao razmjerni izborni sustav prema kojemu su parlamentarni izbori u Hrvatskoj održani 2000., 2003., 2007. i 2011. godine. Njegovi su elementi: deset velikih jednakih

Amblemi nekoliko političkih stranaka u Hrvatskoj

Pobjednici parlamentarnih izbora u Hrvatskoj od 1990. do 2016.

Datum	Tijelo	Broj zastupničkih mjesta	Pobjednička stranka / koalicija
22. – 23. travnja 1990. (prvi krug) i 6. – 7. svibnja 1990. (drugi krug)	Sabor Socijalističke Republike Hrvatske (trodomni)*	356 (80+116+160)	HDZ
2. kolovoza 1992.	Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske	138	HDZ
6. veljače 1993.	Županijski dom Sabora Republike Hrvatske	63	HDZ
29. listopada 1995.	Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske	127	HDZ
13. travnja 1997.	Županijski dom Sabora Republike Hrvatske	63	HDZ
3. siječnja 2000.	Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora	151	koalicija „Šestorka“: koalicija SDP i HSLS + koalicija HSS, HNS, LS i IDS
23. studenoga 2003.	Hrvatski sabor (jednodomni)	152	HDZ
25. studenoga 2007.	Hrvatski sabor (jednodomni)	153	HDZ
4. prosinca 2011.	Hrvatski sabor (jednodomni)	151	Kukuriku koalicija (SDP, HNS, HSU i IDS)
8. studenoga 2015.	Hrvatski sabor (jednodomni)	151	Domoljubna koalicija (HDZ, HSS, HSP AS, BUZ, HSLS, HRAST, HDS, ZDS)
11. rujna 2016.	Hrvatski sabor (jednodomni)	151	HDZ (s HSLS-om u dvije i HDS-om u jednoj izbornoj jedinici)

* Izbori su provedeni za trodomni Sabor SR Hrvatske tj. za Društveno-političko vijeće (80 mandata), Vijeće općina (116 mandata) i Vijeće udruženog rada (160 mandata).

izbornih jedinica (svaka po 14 mandata), zatvorene blokirane liste s istaknutim nositeljima, kategorijalno glasovanje u kojemu svaki birač ima samo jedan glas, izborni prag od najmanje 5 % osvojenih glasova birača koliko je potrebno da stranačka, koalicijska ili neovisna lista sudjeluje u raspodjeli mandata te D'Hondtov postupak najvećega broja kao metoda preračunavanja glasova u mandate. Nakon zakonskih promjena, na parlamentarnim izborima 2015. umjesto kategorijalnog uvedeno je preferencijsko glasovanje

(kao i na europskim izborima) temeljem kojeg birači osim za predloženu listu mogu glasovati i za jednog kandidata na toj listi. Uz 140 zastupnika koji se biraju na taj način, u Hrvatski sabor biraju se i tri zastupnika čije biračko tijelo čine birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj te osam zastupnika koje biraju hrvatski državljani pripadnici nacionalnih manjina, od toga tri zastupnika biraju hrvatski državljani srpske nacionalne manjine (Kasapović 2001: 15–40). Na dosadašnjim parlamentarnim izborima HDZ je samostalno pobijedio 1990., 1992. (1993.), 1995. (1997.), 2003. i 2007., a SDP unutar širih koalicija 2000. i 2011. godine. Na izborima 2015. HDZ je prvi put pobijedio natječući se unutar šireg saveza stranaka nazvanog Domoljubna koalicija. Na tim je izborima najveće iznenađenje predstavljao rezultat trećeplasiranog Mosta nezavisnih lista koji je osvojio 19 mandata (HDZ-ova koalicija osvojila je 59, a SDP-ova koalicija 56 mandata) te kasnije formirao vladajuću većinu s Domoljubnom koalicijom. Na sljedeće izbore 2016. HDZ izlazi opet samostalno (uz podršku HSLS-a i HDS-a u ukupno tri izborne jedinice) i pobjeđuje s osvojenim 61 mandatom, drugoplasirana je Narodna koalicija predvođena sa SDP-om s 54 mandata, dok Most nezavisnih lista kao HDZ-ov novi-stari koalicijski partner osvaja 13 mandata. Iznenađenje je pak priredila koalicija okupljena oko stranke Živi zid s osam osvojenih mandata. SDP ostaje najjačom oporbenom strankom pri čemu nakon odlaska višegodišnjeg predsjednika Zorana Milanovića članstvo stranke za novog čelnika bira Davora Bernardića.

Što se tiče izbora Predsjednika Republike Hrvatske, taj je postupak normiran i Ustavom i zakonom. Naime, Ustav Republike Hrvatske u svom članku 95. određuje da se Predsjednik Republike bira na temelju općega i jednakoga biračkog prava na neposrednim izborima tajnim glasovanjem na vrijeme od pet godina, pri čemu nitko ne može biti biran više od dva puta za Predsjednika Republike. Predsjednik Republike bira se većinom glasova svih birača koji su glasovali (sustav apsolutne većine). Ne dobije li ni jedan od kandidata takvu većinu, izbor se ponavlja nakon četrnaest dana. U drugome krugu imaju pravo biti birana dva kandidata koja su u prvome krugu dobila najviše glasova. Odustane li koji od tih kandidata, pravo da bude ponovno biran stječe kandidat koji je sljedeći po broju dobivenih glasova. Izabran je kandidat koji dobije većinu glasova svih birača koji su glasovali. Izbori za Predsjednika Republike Hrvatske dosad su održani pet puta: na predsjedničkim izborima 1992. i 1997. pobijedio je kandidat HDZ-a dr. Franjo Tuđman, i to već u prvome krugu, na izborima 2000. i 2005. kandidat HNS-a Stjepan

Mesić, oba puta u drugome krugu, a 2010. kandidat SDP-a prof. dr. sc. Ivo Josipović, također u drugome krugu izbora.

Sukladno promjenama izbornih modela za parlamentarne izbore, u Hrvatskoj su se od 1990. mijenjali i izborni modeli za izbor članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Redoviti lokalni izbori na području cijele zemlje dosad su održani 1990., 1993., 1997., 2001., 2005., 2009. i 2013. godine. Prema aktualnim zakonskim rješenjima cijelo područje jedinice lokalne i regionalne samouprave čini jednu izbornu jedinicu, birači se odlučuju za jednu od ponuđenih lista, dok jedinstveni izborni prag za pojedinu listu iznosi najmanje 5 % važećih glasova birača. I dok su se do 2009. čelne osobe izvršne vlasti u općinama (načelnici), gradovima (gradonačelnici) i županijama (župani) birali u predstavničkim tijelima svojih jedinica lokalne i regionalne samouprave, od 2009. godine njih biraju birači na neposrednim izborima prema modelu koji je veoma sličan predsjedničkim izborima. Tako je za općinskoga načelnika, gradonačelnika, župana ili gradonačelnika Grada Zagreba izabran u prvome krugu kandidat koji je na izborima dobio više o 50 % glasova birača koji su glasovali. Ne dobije li nijedan kandidat u prvome krugu potrebnu većinu, održava se drugi krug izbora u kojemu sudjeluju dva kandidata s najviše glasova u prvome krugu izbora, a u konačnici je izabran kandidat koji dobije veći broj glasova birača.

Naposljetku, hrvatski birači od 2013. kada je Hrvatska postala članicom Europske unije sudjeluju i na europskim izborima, tj. biraju članove Europskoga parlamenta iz Republike Hrvatske, i to prema razmjernome modelu s mogućnošću korištenja preferencijskoga glasa. Na njima je Hrvatska jedna izborna jedinica, birači glasuju za jednu od ponuđenih stranačkih, koalicijskih ili neovisnih lista, pri čemu mogu istodobno glasovati i za jednoga od kandidata na toj listi izražavajući tako svoju osobnu preferenciju. Mandati se raspodjeljuju prema D'Hondtovu postupku najvećega broja, izborni prag za listu iznosi najmanje 5 % osvojenih glasova birača, a izbori su nakon 2013. godine održani i 2014. godine jer su prvi europski izbori u Hrvatskoj bili zasebni, a drugi redoviti u cijeloj Uniji. Na prvim se biralo dvanaest zastupnika, a na drugima njih jedanaest.

Izborni modeli korišteni na hrvatskim parlamentarnim izborima utjecali su na strukturu hrvatskoga stranačkog sustava od 1990. do danas (Zakošek 2002: 67–96). Pritom je Hrvatska jedna od rijetkih tranzicijskih država u srednjoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi u kojoj su dvije najjače političke

stranke s prvih višestranačkih demokratskih izbora najjače i danas. To su Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), ideološki pozicionirana kao konzervativna, odnosno demokršćanska stranka, i Socijaldemokratska partija (SDP) kao sljednica nekad vladajućih komunista. Referirajući se na poznati Lipset-Rokkanov teorijski model strukturnih rascjepa u društvu koji utječe na formiranje političkih stranaka, moguće je zaključiti da su na hrvatski stranački sustav najviše utjecale podjele u društvu oko odnosa tradicionalizma i modernizma, države i crkve, različitih uloga u Drugome svjetskom ratu i bivšoj Jugoslaviji (→ *povijest*, str. 80–84) te oko primata rada i kapitala u tranziciji. U prvome desetljeću hrvatskoga višestranačja nakon demokratskih promjena 1990. godine stranački je dominirao HDZ, poglavito nakon izbora 1992. koji su označili završetak kratkoga razdoblja dvostranačkoga sustava s HDZ-om i SDP-om kao sučeljenim strankama na desnici i lijevi. Nakon uvjerljive izborne pobjede 1992. uslijedilo je razdoblje dominacije HDZ-a s umjerenim stranačkim pluralizmom u kojemu je vodeća oporbena stranka bila Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLs). SDP jer pak 1992. godine doživio izbornu imploziju spustivši se na nešto manje od 6 % podrške birača, ali je nakon toga kontinuirano jačao. Stoga se odluka čelnštva SDP-a i HSLs-a da uoči izbora 2000. godine formiraju izbornu koaliciju pokazala ključnom. Te su dvije stranke uz potporu još četiri oporbene stranke (Hrvatska seljačka stranka, Hrvatska narodna stranka, Liberalna stranka i Istarski demokratski sabor) osvojile vlast na izborima 2000. godine, ali je raspad njihova savezništva utjecao na ponovni dolazak HDZ-a na vlast 2003. godine. HDZ je pod vodstvom dr. Ive Sanadera pobijedio i na parlamentarnim izborima 2007. godine, ali je upravo njegov odlazak s dužnosti premijera te kasnije uhićenje zbog sumnji za korupciju i zloporabu položaja doveo do novoga poraza HDZ-a na izborima 2011. godine nakon kojih su vlast ponovno formirali SDP i koalicijski partneri (Hrvatska narodna stranka, Hrvatska stranka umirovljenika, Istarski demokratski sabor). Na izborima 2015., najneizvjesnijima od 1990., na kojima je ponovno pobijedio HDZ i nakon kojih je došlo do nove promjene vlasti, prvi je put treća stranka po broju mandata mogla uvjetovati formiranje nove vladine većine. To je Most nezavisnih lista nastao na platformi više nezavisnih lista i lokalnih čelnika iz svih dijelova Hrvatske koji se pozicionirao kao alternativa dvjema najvećim strankama održavši sličan status i nakon izbora 2016. mada s manjom potporom birača. S obzirom na broj relevantnih političkih stranaka na izborima te u radu Hrvatskoga sabora, u Hrvatskoj se od 2000. godine naovamo održava umjereni pluralistički stranački sustav s dvije vodeće stranke, dok među političkim

strankama u parlamentarnome i izvanparlamentarnome životu preteže tip programskih stranaka. Najjače stranke HDZ i SDP predstavljaju zapravo najorganiziranije i u svijesti birača najprepoznatljivije političke predstavnike širih ideoloških blokova umjerene desnice i umjerene ljevice čija međusobna ideološka udaljenost često više ovisi o trenutačnim vodstvima negoli o sadržajnim razlikama glede najvažnijih pravaca upravljanja državom i društvom. Te se razlike, pokazuje iskustvo, povećavaju kad god se zemlja nađe u izrazitim teškoćama te kad se na temelju njih računa na bolji izborni rezultat.

Lokalna i regionalna samouprava

Odnos između središnje državne vlasti i vlasti organizirane na nižim razinama (lokalna, regionalna...) ovisi o teritorijalnome ustroju države te može biti različit s obzirom na širinu ovlasti koje su zakonom regulirane. U unitarnim državama poput Hrvatske (npr. i Francuska, Poljska, Švedska, Mađarska itd.) u kojima dio suvereniteta nije prenesen na federalne ili autonomne jedinice, odnos između jedinica nižih razina vlasti i središnje državne vlasti varira od dekoncentracije (na niže razine prenesen je samo dio ovlasti uz potpuni nadzor središnjih vlasti) preko decentralizacije (niže razine raspolažu širim ovlastima, pri čemu središnje vlasti nadziru zakonitost njihova rada) do lokalne (regionalne) samouprave koja podrazumijeva da građani u određenoj teritorijalnoj jedinici države preko svojih predstavnika u lokalnoj (regionalnoj) vlasti samostalno vode poslove ključne za svakodnevni život u zajednici (zdravstvo, školstvo, komunikacije...). Lokalna (regionalna) samouprava često je ustavna kategorija te je tako i u Hrvatskoj. Ustav Republike Hrvatske u svome članku 4. unutar normirane trodiobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku jamči građanima pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu kojoj je posvećeno cijelo VI. poglavlje Ustava. Prema članku 133. Ustava pravo na samoupravu ostvaruje se putem lokalnih, odnosno područnih (regionalnih) predstavničkih tijela koja su sastavljena od članova izabranih na slobodnim i tajnim izborima na temelju neposrednoga, jednakog i općeg biračkog prava. Građani, nadalje, mogu neposredno sudjelovati u upravljanju lokalnim poslovima putem zborova, referenduma i drugih oblika neposrednoga odlučivanja u skladu sa zakonom i statutom, dok su ustavne promjene iz 2010. godine ta prava zajamčile i građanima ostalih država članica Europske unije, u skladu sa zakonom i pravnom stečevinom

Europske unije. Jedinice su lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj općine i gradovi, a jedinice su područne (regionalne) samouprave županije (Petak, Kasapović i Lalić 2004: 61–106; Smerdel i Sokol 2007: 399–405).

Hrvatska u međunarodnim odnosima i članstvo u Europskoj uniji

Republika Hrvatska međunarodno je priznata 15. siječnja 1992. godine. Tog su je datuma priznale članice tadašnje Europske ekonomske zajednice (EEZ-a), iako su pojedine države i Hrvatsku i Sloveniju priznale nekoliko tjedana prije (Island, Njemačka, Vatikan). Članicom organizacije Ujedinjenih naroda Hrvatska je postala 22. svibnja 1992. godine. Od prvih dana državne samostalnosti u Hrvatskoj je među najvažnijim političkim strankama, a i u javnosti postignut konsenzus o želji za uključivanjem zemlje u euroatlantske integracije, konkretno u Europsku uniju. No, s obzirom na ratne i poratne prilike te svojevrsnu tihiu izolaciju tadašnjega hrvatskog političkog vodstva zbog autokratskih tendencija i odnosa prema susjednoj Bosni i Hercegovini, Hrvatska je tek nakon promjene vlasti 2000. godine počela realizirati proklamiranu politiku uključivanja u EU i NATO. Pritom treba istaknuti da su SDP i HDZ, koji se na vlast vratio 2003. godine te na njoj ostao do 2011. godine, kao dvije najjače hrvatske političke stranke postigle suglasnost oko

Proslava ulaska Hrvatske u EU u Zagrebu

tih ciljeva formirajući čak programski savez nazvan Savez za Europu. Kronološki, Hrvatska je aplicirala za članstvo u Europskoj uniji 2003. godine, a godinu dana poslije Europska komisija preporučila je Hrvatsku kao službenu kandidatkinju za članstvo u EU, što je formalizirano odlukom Europskoga vijeća iste godine. Pretpristupni pregovori počeli su u listopadu 2005. godine nakon sedmomjesečne odgode zbog pitanja suradnje s Haškim tribunalom za ratne zločine na području bivše Jugoslavije. Pregovori su potrajali do 30. lipnja 2011. godine kada su službeno završeni potvrdom ispunjavanja svih uvjeta za članstvo Hrvatske u Uniji. Potpisivanje pristupa Republike Hrvatske Europskoj uniji svečano je upriličeno 9. prosinca 2011. godine, a članstvo Hrvatske u Uniji potvrdili su i hrvatski birači na referendumu održanome 22. siječnja 2012. godine (66 % birača koji su izišli na referendum glasovalo je za članstvo). Ratifikacijski proces hrvatskoga učlanjivanja u Europsku uniju u parlamentima 27 država članica tekao je do proljeća 2013. godine, a Hrvatska je službeno ušla u Europsku uniju 1. srpnja 2013. godine. Prethodno, u travnju 2009. godine, Hrvatska je postala članicom NATO-a, ali o tome članstvu hrvatski birači nisu odlučivali na referendumu.

Ustav Republike Hrvatske u svojem članku 143. normira da Republika Hrvatska kao država članica Europske unije sudjeluje u stvaranju europskoga zajedništva kako bi zajedno s drugim europskim državama osigurala traj-

ni mir, slobodu, sigurnost i blagostanje te ostvarila druge zajedničke ciljeve, u skladu s temeljnim načelima i vrijednostima na kojima se Europska unija zasniva. Članak 144. Ustava određuje da su građani Republike Hrvatske neposredno zastupljeni u Europskome parlamentu gdje putem svojih izabranih predstavnika odlučuju o pitanjima iz njegove nadležnosti. Prema Ustavu Hrvatski sabor sudjeluje u europskome zakonodavnom postupku u skladu s ugovorima na kojima se temelji Europska unija, dok Vlada Republike Hrvatske izvješćuje Hrvatski sabor o prijedlozima pravnih propisa i odluka u čijem donošenju sudjeluje u institucijama Europske unije. Hrvatski sabor može o tim prijedlozima donositi zaključke na osnovi kojih Vlada djeluje u institucijama Europske unije. Napokon, Ustav ističe da su državljani Republike Hrvatske građani Europske unije i da uživaju prava koja im jamči pravna stečevina Europske unije, dok s druge strane u Republici Hrvatskoj sva prava zajamčena pravnom stečevinom Europske unije uživaju svi građani Europske unije (među ostalima, od 2013. mogu glasovati i na lokalnim i europskim izborima u Republici Hrvatskoj).

Hrvatska u radu Europskog parlamenta od 2014. sudjeluje s jedanaest članova (od 2013. kada su održani prvi europski izbori u Hrvatskoj do 2014. Hrvatska je imala dvanaest članova u Europskom parlamentu), dok je od 2014. član Europske komisije iz Hrvatske Neven Mimica iz SDP-a kao europski povjerenik za međunarodnu suradnju i razvoj (od 2013. do 2014. obnašao je dužnost europskog povjerenika za zaštitu potrošača). Hrvatska će pak kao članica Europske unije prvi put predsjedati Europskim vijećem u prvoj polovici 2020. godine.

Literatura i izvori

- Caramani, D. 2013. *Komparativna politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Heywood, A. 2007. *Politics*. Basingstoke i New York: Palgrave MacMillan.
- Kasapović, M. (ur.) 2001. *Hrvatska politika 1990. – 2000.: Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Kasapović, M. 1996. *Demokratska tranzicija i političke stranke*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Lalić, D. i Kunac, S. 2010. *Izborne kampanje u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Petak, Z., Kasapović, M., i Lalić, D. 2004. *Lokalna politika u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Skupina autora. 2010. *Ustav Republike Hrvatske – pročišćeni tekst*. Zagreb: Narodne novine.
- Smerdel, B. i Sokol, S. 2007. *Ustavno pravo*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Tanner, M. 2010. *Croatia: A Nation Forged in War*. New Haven: Yale University Press.
- Zakošek, N. 2002. *Politički sustav Hrvatske*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- www.izbori.hr

Sažetak

Tekst *Politički sustav i politika Republike Hrvatske* tumači složeni povijesni, društveni i politički kontekst u kojemu se odvijalo osamostaljenje Republike Hrvatske popraćeno Domovinskim ratom, kao i transformaciju hrvatskoga društva iz socijalističkoga jednostranačkog u demokratsko višestranačko koja se odvijala u posljednjih 25 godina. Poglavlje donosi kratak i jezgrovit pregled najvažnijih odredaba Ustava Republike Hrvatske koje predstavljaju temelj ne samo hrvatskoga pravnoga nego i političkoga sustava, kao i ustavnih promjena koje su se događale od osamostaljenja Hrvatske. Tumači se i na koji je način u Republici Hrvatskoj provedena trodioba vlasti. Govori o Hrvatskome saboru kao nositelju zakonodavne vlasti i načinu njegova rada, o Vladi i Predsjedniku Republike Hrvatske kao o nositeljima izvršne vlasti, osobito s obzirom na promjenu hrvatskoga političkoga sustava iz polupredsjedničkoga kakav je bio tijekom 1990-ih u parlamentarni kakav je od 2000. do danas, i o ulogama i ovlastima koje imaju Predsjednik Republike i Predsjednik Vlade RH. Govori se i o hrvatskim sudovima koji su nezavisni i koji nose treću, sudbenu vlast, a posebno se tumače ovlasti i ističe uloga Ustavnoga suda. U tekstu je ispisana i kratka povijest demokratskih izbora u Hrvatskoj, izborni modeli koji su bili korišteni na njima te izborni rezultati i njihov učinak na društvenu, političku i ekonomsku situaciju u zemlji. U tome se kontekstu autor osvrnuo na hrvatsku politiku te njezine glavne aktere: političke stranke, njihov karakter, povijest i međusobne odnose. Osim državne uprave prikazao je i hrvatski sustav regionalne podjele i lokalne samouprave te rastumačio njihove ovlasti. Na kraju je prikazana Hrvatska u međunarodnim odnosima s osobitim obzirom na njezino novopečeno članstvo u Europskoj uniji od 1. srpnja 2013. godine.